

De kracht van reflectie

Recensent: Bruno Oldeboom, Windesheim Zwolle

Fred Korthagen & Ellen Nuijten (2019). De kracht van reflectie. Boom Uitgevers Amsterdam. 160 pagina's. EAN: 9789024401765

Met nieuwsgierigheid pakte ik dit boek. Op de achterflap staat: "Dit boek richt zich op lerarenopleiders en begeleiders op scholen en opleidingsinstituten en is ook bruikbaar voor (aanstaande) leraren."

Ik behoor tot de doelgroep en mijn belangstelling is gewekt. Korthagen en Nuijten schrijven dat voor leraren - naast vakinhoudelijke, (vak)didactische, pedagogische en onderwijskundige bekwaamheden - ook de reflectieve bekwaamheid van belang is. En dat door reflectie verbindingen tussen praktijk, theorie en persoon tot stand kunnen komen. Voor mij genoeg reden om de inhoud tot me te nemen. Hieronder beschrijf ik eerst, samenvattend, de inhoud van het boek en vervolgens welke indruk het bij me achter laat.

Scan van het boek

Het boek opent met een verkenning van het begrip reflectie en brengt het vertrouwde reflectiemodel van Korthagen in beeld. Het daaropvolgende hoofdstuk sluit goed aan en

schenkt meer uitgebreide aandacht aan de vijf stappen die het voorgestelde reflectieproces bevat. Deze eerste twee hoofdstukken maken mij duidelijk dat reflecteren echt iets anders is dan evalueren. Reflectie is geen droge opsomming van gebeurtenissen, maar geeft iemand een uitgebreid en veelzeggend beeld van de impact van zijn of haar ervaringen.



Wat me in het derde en vierde hoofdstuk aanspreekt is het wat paradoxale gegeven dat zelfstandig leren reflecteren niet zelfstandig geleerd kan worden. Leren reflecteren doe je samen. In hoofdstuk 3 bespreken Korthagen en Nuijten hoe reflectie van een (aanstaande) leraar ondersteund kan worden door een opleider of coach. Zo wordt er een aantal coachingsvaardigheden onderscheiden en er wordt toegelicht hoe die corresponderen met de stappen van het reflectiemodel. Vervolgens schenken Korthagen en Nuijten aandacht aan het ondersteunen van reflectie door collega's of medestudenten, oftewel collegiale leergroepen.

Het ligt, wat mij betreft, in de lijn der verwachting dat Korthagen en Nuijten ook een hoofdstuk over kernreflectie toevoegen. Zij bespreken hoe reflectie verder verdiept kan worden door een focus aan te brengen op de persoon van de leraar. Daarbij wordt aandacht besteed aan kernkwaliteiten, idealen en belemmeringen in de persoon. Ook bespreken zij hier het ui-model, dat leraren kan helpen bewust te worden van hun professionele identiteit.

In het zesde hoofdstuk wordt aandacht geschonken aan instrumenten en werkvormen voor reflectie. Het is een handig hoofdstuk voor opleiders en begeleiders van reflectie. De werkvormen zijn bedoeld om tijdens lessen en bijeenkomsten de reflectie te ondersteunen. En in het laatste hoofdstuk, over het leren reflecteren in de lerarenopleiding, worden opleiders op de school en in het instituut geholpen bij het inrichten van hun onderwijsaanbod. Korthagen en Nuijten wijzen op het belang van een realistische benadering, waarin reële praktijkervaringen een belangrijke rol spelen. Wat ik sterk vind, is dat deze realistische benadering het midden vindt tussen een studentgerichte en een leerstofgerichte benadering van leren.

Elk hoofdstuk wordt afgesloten met een overzichtelijke samenvattende paragraaf en er is steeds een paragraaf met de titel *Verdieping en wetenschappelijke verantwoording*. Daarin wordt er, per hoofdstuk, een theoretische context geboden en naar empirisch bewijs gekeken. Daarmee bouwen Korthagen en Nuijten elk hoofdstuk in dit boek op volgens een structuur die congruent is met hun eigen visie op leren.

Een korte reactie

"Een nieuw boek over reflectie? Dat is een spannend besluit geweest". Dat was mijn eerste gedachte. Ik ben als lerarenopleider overtuigd van het nut van reflectie voor leraren en lerarenopleiders, maar ik heb ook de indruk dat reflectie enigszins besmet is geraakt. Aan het begin van de jaren '10 leek reflectie een verzadigingspunt bereikt te hebben. Studenten mopperden over reflectie op de lerarenopleiding; zij hadden het idee dat ze, bij wijze van spreken, al over een toiletbezoek reflectieverslagen moesten schrijven. Veel lerarenopleiders klaagden over het vele nakijkwerk... aan de toegevoegde waarde van reflectie werd getwijfeld. Die ontwikkeling heeft zich mijns inziens doorgezet. Het belang dat men hecht aan vakkennis en vakdidactische bekwaamheid lijkt, ten koste van reflectie, in de afgelopen jaren toegenomen.

Maar leren reflecteren is niet helemaal uit het zicht verdwenen. Veel leraren en lerarenopleiders realiseren zich dat vooruit- en terugblikken op ervaringen een waardevolle bron voor leren kan zijn. Dit boek geeft leraren en opleiders de gelegenheid om hun affiniteit met reflectie opnieuw te laten voeden. Wat mij betreft met het inzicht dat reflectie met veel

bureaucratische rompslomp niet werkt. Dit boek geeft veel praktische handvatten om het leren reflecteren beter onder de knie te krijgen.

Lezers die het werk van Korthagen de afgelopen jaren goed gevolgd hebben, komen veel herkenbare stukken tegen. Het is knap hoe Korthagen en Nuijten bijna 40 jaar onderzoek naar reflectie en ervaring met opleiden, trainen en begeleiden van reflectie, toegankelijk en overzichtelijk hebben weten samen te vatten. Het boek is heel prettig geschreven. Door de herkenbare praktijk schetsen, de opbouw van het boek, de plek van de theorie over reflectie, is het boek uitnodigend voor zowel studenten, leraren als opleiders. Het boek straalt zelfvertrouwen uit. En de centrale boodschap van het boek is duidelijk: van reflectie word je een betere leraar.